Marafkó László

Pártállami bagatellek

Csempészet – szívességből

A Világ Ifjúságánál töltött olvasószerkesztői időm alatt alkalmam nyílt néhány külföldi útra, amely sajátos, „hibrid” módszerrel valósult meg. A szerkesztőség – a felügyeletet gyakorló ifjúsági szervezet hatásköre révén is – jó kapcsolatokat ápolt az Express Ifjúsági Utazási Irodával, így többször társasutazási csoportokban kaptunk ingyenes helyet, s a közös programokról leválva, magunk fotózva készítettünk riportokat a már színes nyomású lapnak az előre eltervezett vagy az útközben adódó témákról.

A Fiatal Írók József Attila Körének tagjaként 1979-ben alkalmam nyílt, hogy pályázzam egy francia ösztöndíjra. Több hónapig irodalomtörténeti kutatásokat lehetett volna végezni Párizsban, de ennyi idő a családtól távol, a gyerekek életkora (lányom kilenc-, fiam ötéves volt) miatt is megoldhatatlan terheket rótt volna a mindennap Budáról Rákoskeresztúrra „ingázó” feleségemre. Így inkább egy nyári egyetem egy hónapos nyelvtanfolyamára pályáztam, hogy a megkopott franciatudásomat felfrissítsem. Egy bizottság előtti, a nyelvtudást szondázó társalgás után a nyár közepén, rövid párizsi jelentkezés után, elutaztam Stendhal szülővárosába, Grenoble-ba, amelynek egyetemi campusa a várostól jócskán kívül épült fel.

A magyar csoportba a legkülönfélébb foglalkozású emberek kerültek, páran voltunk újságírók. Benda Lászlóval, a szellemes külpolitikai riporterrel már itthonról ismertük egymást, ott gyakran töltöttük együtt a szabadidőnket. Egy harmadik kolléga, amúgy eléggé tartózkodó ember, az MHSZ (Magyar Honvédelmi Szövetség) Lobogó című lapjánál volt szerkesztő. Bendával néha magunk közt – tudva a lap félkatonai „beágyazottságát” – azzal tréfálkoztunk, ösztöndíjas társunk biztosan megfigyel minket.

Az órákkal rendesen kitöltött hetek közé beiktattak egy befizethető kirándulást: mi a nizzait választottuk. A városban a remek Chagall- és az antibes-i Picasso-kiállítások (a Grimaldi-kastélyban) után Cannes-ban, egy jókora séta után, elcsigázva leültünk egy bár tengerre néző asztalához, előttünk kávé, a sétányon áramlott a sokaság. Egyszer csak feltűnt a kolléga. Egy pillanatra megállt, s szigorú arckifejezéssel

megkérdezte: „Most jól érzitek magatokat?” Mit lehet erre válaszolni? Természetesen jól, hiszen előttünk a part világszerte ismert panorámája, a távolban Antibes sziluettje.

Akkor már túl voltunk a kérdező korábbi megnyilatkozásain. A campus mellett haladt el a tengerpartra vezető sztráda, felette egy gyaloghíd a túlsó részen levő hipermarketbe, ahova a városban eltöltött egyetemi óráktól mentes hétvégeken ételért, italért mentünk. Egy alkalommal merev arcú társunk is velünk tartott, s megállt a felüljárónál. Előttünk, a hőségben, dél felé megállás nélkül autók ezrei zúgtak a tengerpartra, nyaralni, víkendezni. Vissza, Párizs felé jó, ha kétpercenként egy kocsi. Megszólalt: „Hát igen. Olajválság. Már nincs benzin. Csak az autópálya egyik felét szabad használni.” Néztünk, hogy viccel-e? Próbáltuk jelezni neki, hogy inkább emberi döntés: nyár van, irány a tengerpart. Visszafelé majd este vagy több hét után, nyár végén ugyanez. Lepergett róla.

A hipermarket, ahol az élelmiszertől a legújabb divat szerinti ruhákig, a játékoktól a háztartási gépig korunk bármilyen árucikke megtalálható volt, szóval a „műfaj” itthon még szokatlannak számított, csak a Skála nagyáruház próbálkozott hasonlóval. Az ötven méter hosszú ruhasoroknál megállt. Sehol egy vevő, csak a légkondicionálók zümmögtek a hatalmas térségben. „Igen, túltermelési válság. Nincs rá kereslet.” Mindannyian a hiánygazdálkodás világából érkezve, utaltunk a választékra, a kínálat fontosságára. Jeleztük neki, hogy vasárnap van, dél körüli idő, a campusról csak mi jövünk át, az autópályáról csak egy őrült vagy egy kifelejtett árucikkre nagyon-nagyon rászoruló ember térne be most az áruházba. Arca szoborszerű maradt. Sejtésünk bevált: ez az ember az általános válságba beledermedt kapitalizmusról nyert brosúraképét próbálja ráhúzni a valóságra, ahelyett, hogy a valódi magyarázatot keresné.

A hazatérés előtti napokban – meglepetésemre – megkeresett. Karján átvetve egy nyári öltöny. Nehezen fogott bele, de kihámozható volt a szándék. A „túltermelési válságba fagyott” áruház nyári árleszállításakor vett két szép nyári öltönyt. Ugyebár rögtön kettőt… „A magyar vámosoknak, ismerheted, fel sem tűnik egy, amit felveszek, na de még egy, és teljesen új…?” Néztem. „Mi lenne, ha egyet átadnék neked, aztán majd Ferihegyen vissza.” Felszabadultan bólintottam, s nyúltam a ruháért. Másodpercekig még visszatartotta. „Az ne lepjen meg, hogy szándékosan leöntöttem valamivel, nehogy újnak tűnjék.” Megmeredtem. Ez a szerencsétlen – a maga módján – mindenre gondol. De miért nem vette fel egy-két napig, hogy talán hihetőbben keltse azt, a

ruhát már viselték? Mert olyan röntgenszemű vámos talán nincs is a szocialista táborban, amilyenre a kapitalizmus e megalkuvás nélküli bírálója számít. Azok (meg a határőrök) másra ugranak. Jómagam, bár napokig latolgattam az esélyeimet, óvatos előrelátással végül nem vettem meg Kopácsi Sándor, Budapest 1956-os rendőr-főkapitányának franciául akkor megjelent visszaemlékezéseit.

„Majd beadom a tisztítóba" – nyugtatott meg.

Ferihegyen, a nagy csarnokban a „csempész" kicsomagolt, a kolléga becsomagolt. A nálam levővel, rajta valamilyen folyadék nyomaival – megállapítottam – lesz dolga a Patyolat dolgozójának. Már megint az egyszerű emberekkel tolnak ki.

S ott kajánkodott bennem: vajon kissé pecsétessé lett világnézetét milyen ideológiai tisztítóba adja majd be?

A birodalom árnyéka

Ezerkilencszáznyolcvanöt március eleje, a magyar kultúra napjai Varsóban. Az ember tragédiájával, Illyés-darabbal, Schaár Erzsébet és Vilt Tibor kiállításával. Ám az államközi kapcsolatokba illeszkedő, s a minden rendszerben hangsúlyozott, hagyományosan jó magyar–lengyel viszonyt ápoló eseménysorozat hátterében fagyos a belpolitikai légkör, amelyet a Szolidaritást blokkolni akaró, Jaruzelski tábornok által 1981-ben bevezetett szükségállapot zúdított az országra. A magyar kulturális vendégeskedésnek tehát akarva-akaratlanul szánnak egyfajta külpolitikai oldószer jelleget is.

A megnyitón a két művelődési miniszter mond beszédet, magyar részről Köpeczi Béla. Ki-ki az anyanyelvén, szinkrontolmácsolással, az ilyenkor megszokott protokollszöveggel. Majd utána a lengyel miniszter egy latin mondattal utal a két ország közös történelmére. Az eredetileg irodalomtörténész- és történészprofesszor Köpeczi nyomban latinul kommentálja az elhangzottat. A hallgatóság udvarias figyelme zsongó érdeklődésbe vált. Aztán a két miniszter „entre nous" (magunk közt) immár franciául társalog.

Nekem a Magyar Nemzetet kell tudósítanom a rendezvényekről. Mellettem áll az előttem másfél évtizeddel korábban szintén Eötvös-kollégistaként végzett, valaha francia szakos miniszteri sajtófőnök, akinek arcán látom, senkivel sem egyeztetve árad a kiporciózott eseménybe a közvetlenebb légkör.

Aki akarja, érti a közjátékot. Egy keleti birodalom árnyékában, peremén létezve is, a latinnal felidézve a sorsközösség történelmi

előzményeit, igaz, hogy az országok más és más helyzetében, s az erőszak kulisszáival a háttérben, két kultúra mégis képes rezonálni egymásra.

Délután a sajtófőnökkel – természetesen senkivel sem egyeztetve, szigorúan nem hivatalosan – kivillamosozunk egy külvárosi templomba, ahol halála előtt a legendás Popieluszko atya hirdette az igét – meg az ellenállás szellemét. Mígnem a belügy főtisztjei – maffiafilmekbe illő módon – meg nem ölték, amivel fenyegető üzenetet küldtek a közvéleménynek is. Most a temploma kertjében van eltemetve. Sírján dombnyi koszorú és virágcsokor. A hívek megtörhetetlen lelkierejének kiáradásaként.

Azóta tudjuk, miként fordult a sorsa Lengyelországnak, hogyan esett szét a szovjet birodalom. A történelem nagy erőinek működése közben, kényszerűségek közt is megvillanhatnak finom jelzések…

Ha már a birodalom említődött, megmentésre érdemes a Juhász Ferenccel kapcsolatos emlék. Az egyik, a kétezres években megesett, sokfelé indázó beszélgetésünk során váratlanul azt mondta: „Azt, hogy a Szovjetunió majd egymással acsarkodó kisebb tagállamokra hullik szét, én először egy szilveszter éjszakán, Illyéséktől jövet, négyszemközt hallottam Aczél Györgytől”.

Részletek a Bennkint című, az Anonymus Kiadónál megjelenő önéletrajzi könyvből.